

“Kafamda Bir Tuhaflık” isimli romanın “Sokak Fotoğrafçılığı” yönünden incelenmesi:

Bu yazı, romanın edebi kritiği değil, sokak fotoğrafçılığına bağladığım kısımlarının inceleme çıktısıdır.

Orhan Pamuk’un, bir boza satıcısının gözünden bütün İstanbul’u anlatmaya girişmiş olması, romanı ayrı bir hevesle okumamın en başta gelen sebeplerden biri oldu; başka bir bakışa sızmış bir anlatının işi nerelere vardırabileceğini merakla okumak istedim.

Romanı okudukça, şehrin sadece yazarın kendisi ve kahramanının bakışından değil; romanda yer alan diğer kişilerin bakışlarında da görme gayretine tanık oldum.

Köy-şehir ilişkisi, kentsel dönüşümün sosyolojik evreleri, sokaklardaki siyasi yapının bireyler üzerindeki etkileri, ilişkiler hiyerarşisi gibi üst başlıklarla tanımlanabilecek kavramlar yanında otopark değnekçileri, kaçak elektrik meselesi gibi kenti yakından ilgilendiren duyuşal ve fiziksel tespitler de var romanda.

Bakmak ve Görmek kavramları, sokak fotoğrafı çekmek isteyen herkes için irdelenmesi gereken önemli konulardan. Öyle ki, görmeye dönüşmeyen bir bakışa sahip biri; elinde en gelişmiş fotoğraf makinesi de olsa, önüne denk gelen görüntüleri savsakça kaydetmenin ötesine geçemez. Kaydettikleri de birer ifade yoksunu görsel olarak, zamanla silinip kaybolmaya baştan yazılıdır. Bir sokak fotoğrafçısı -kendi bakışı merkezde olmak üzere- tıpkı Orhan Pamuk’un dünyayı bozacının gözlerinden görebilmesi gibi, olası diğer bakış açılarında gezinebilme esnekliğine sahip olabilmesi gerekir.

Sokakta iyi fotoğraflar çekebilmek için önemli olduğunu düşündüğüm ‘bakış’ kavramı ile ilgili yazacaklarımı burada nihayetlendirirken; yazımın bundan sonraki bölümünde, romanda geçen sokak fotoğrafçılığıyla ilişkilendirilebilecek kısımları, belirlediğim konu başlıkları altında sıralayacağım.

Şehirle özel bir dille konuşmak

“Burası Yahudi Mezarlığı, sesini çıkarmadan geçersin.” Bu bankada Gümüşdere köyünden biri hademelik yapıyor, iyi adamdır, bilesin.” “karşıya buradan değil, demirlerin kesildiği o noktadan geçersen hem trafik daha az tehlikelidir hem de daha az beklersin!”

Oğlunun kendisine şehirle özel bir dille konuşan bir bilge gibi baktığını, şehrin sırlarını öğrenmek için sabırsızlandığını görünce babası gururlanır, adımlarını hızlandırır.

Yavaş yavaş sen de öğrenirsin her şeyi... Hem her şeyi göreceksin hem de görünmez adam olacaksın. Hem her şeyi işiteceksin hem de hiçbir şeyi işitmemiş gibi yapacaksın... Günde on saat yürüyeceksin, ama hiç yürümemiş gibi hissedeceksin kendini.

Sy.69

Mevlut, kendi yaşında olmasına rağmen Ferhat’ın sokakların dilini, şehirdeki dükkânların yerini ve insanların sırlarını bilmesinden etkilendi ilk.

Sy. 82

Aralarına giren bütün binalar, dükkânlar, vitrinler, insanlar, reklamlar, sinema afişleri Neriman ile paylaştığı bir hayatın parçalarıymış gibi gelirdi Mevlut’a. Aralarındaki adımların sayısı arttıkça sanki ortak hatıraları da artıyordu.

Sy.98

Şehrin geceleri kendisine söylediklerini dinlemek, sokakların dilini okumak Mevlut’a gurur veriyordu.

Sy. 201

Yaşamlarımızdan, Dış Dünyaya (Sokağa)

Sokaklardaki dünya, okuldakinden çok daha büyük ve hakikiydi.

Sy. 88

O zamana kadar kendi kafasının kaba ve bireysel hastalığı sandığı şeylerin izlerini dış dünyada bulmak onu sarsıyordu (James Joyce, Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi)

Sy. 175

Geceleri boza satmaya çıkmadığı için Mevlut’un ruhunda bir daralma olmuş, sokakların kimyasını hissetme dürtüsünü kaybetmişti biraz.

Sy. 341

Mevlut Rahiya ve kızlarının yakınlığından sonra hayatta en çok sevdiği şeyin sokaktan gelip geçenlere bakmak, (tıpkı televizyona bakarken olduğu gibi) gördükleri hakkında hayal kurmak ve onlar hakkında birisiyle sohbet etmek olduğunu anlardı.

Sy. 347

Daha büyük bir konu, yaklaşmakta olan yalnızlıktı. Mevlut yaz akşamları saatlerce kızlarıyla televizyon seyrettikten ve onlar uyuduktan sonra bazen sokaklara çıkıyor, uzun uzun yürüyordu. Sokak lambalarının ışığında yaprakların gölgeleri, sonsuz duvarlar, neon lambalı vitrinler ve reklamlardaki kelimeler Mevlut'la konuşurdu.

Sy. 393

Be yalnızca yürürken düşünebilirim. Durduğumda düşüncelerim de durur, benim kafam bacaklarımla hareket eder.

Jean-Jacques Rousseau, İtirafılar

Sy. 447

Mevlut kafasının içindeki ışık ile karanlığın şehrin gece manzarasına benzediğini hissetti. Belki de bu yüzden, getirdiği para ne olursa olsun, kırk yıldır geceleri şehrin sokaklarına boza satmak için çıkıyordu.

Mevlut kırk yıldır bildiği, ama açıkça farkında olmadığı gerçeği şimdi açıkça anladı: Şehrin sokaklarında geceleri gezmek Mevlut'a kendi kafasının içinde geziniyormuş duygusunu veriyordu.

Sy. 462

Yani, bu sokaklarda bir ahşap konakta Rahiya'nın Mevlut'u beklediği kendi kafasının bir kurgusu da olabilirdi, gerçek de olabilirdi. Ya da kırk yıldır geceleri ücra sokaklarda yürürken kendisini yukarıdan izleyen göz gerçekten var da olabilirdi, Mevlut'un bir an kurup yıllarca inandığı bir hayal de.

Sy. 464

Seçici Göz / Dikizleyen Göz

Neriman'ın boyu uzuncaydı. Mevlut onun kestane rengi saçlarını çok uzaktan, başka pek çok baş arasından bir leke olarak bile hemen seçebiliyordu.

Sy.97

(Sinemada)

Bir koltuğa oturunca, başkalarının bakışlarından kurtulduğu, karanlıkta perdedeki edepsiz kadınlarla yalnız kalacağı, yalnızca dikizleyen bir göz olacağı için memnundu.

Sy.164

Şehre dair..

İnsan şehirde kalabalık içinde yalnız olabilirdi ve şehri şehir yapan şey de zaten kalabalık içinde insanın kafasındaki tuhaflığı saklayabilme imkânıydı.

Sy.98

Mevlut'un yirmi dokuz yıl arşınlayarak ruhunun bir parçası haline getirdiği sokaklar şimdi hızla değişiyordu. Çok fazla yazı, çok fazla insan, çok fazla gürültü vardı. Mevlut geçmişe merakın arttığını görüyor, ama bozanın bundan nasibini almayacağını hissediyordu. Sokaklarda daha sert, daha öfkeli yeni bir satıcı kuşağı belirmişti. Hemen kazıklamak isteyen, bağırıp çağıran, sürekli fiyat kıran insanlar... bu yeni insanlar yırtıcı ama sakardı. Eski satıcı sınıfı şehrin karmaşası içerisinde kaybolup gidiyordu.

Sy. 387

“Şehirde hak değil kazanç vardır, hala öğrenemedin mi Mevlut” dedi Vadiha gülümseyerek. “Kazandığın şey de on yıl sonra hakkın olur.”

Sy. 445

Ne yazık ki, bir şehrin şekli şemai

Bir insanın kalbinden çok daha hızlı değişir.

Baudelaire, “Kuğu”

Sy. 447